

A kiejtés (hangsúly) gyakorlása után, rátereljük figyelmüket a kérdőjelre, amiről az írásban (írott beszédben) is felismerhetjük a kérdezést. Figyeltessük meg az „e” kérdezőszócska leírásának módjait is.

Mondjanak a tanulók kérdőmondatokat. Kérdezzenek egymástól. Amikor ketten beszélnek, ez lesz a **párbeszéd**.

Az Olvasókönyvet elővételre a tanultakat oda is átvisszük.

Gyakorlás. Irjanak kérdőmondatokat!

Gyakorolják a kérdőjel írását.

Számolják össze egy olvasmányban a kérdőmondatokat.

Tollbamondás alapján felismerés (hallás után) és begyakorlás.

Adjanak egymásnak találós kérdéseket!

Kókai Béla.

Költeménytárgyalás

IV. OSZTÁLY.

Szabolcska Mihály: Karácsonyi emlék.

Karácsony előtti hetekben készülök a másnapi tanításra. Számolás, természetrajz, olvasás, rajzolás. Nehéz munka, de azért megy. Válogatom, miből mennyit, hogyan tanítok majd. Örülök egy-egy jó ötletnek, kíváncsian gondolok a tanulók hozzászólásaira. Két órával már végeztem. A harmadik: olvasás. Ugy akarom, hogy költemény következzen. December van. Gyönyörű karácsonyváró december s eddig csak tanultunk róla, beszélünk róla. Hát ha akad alkalmas költemény, amely nemcsak az eszünkhöz, hanem a szivünkhöz is szól? Akad. Szabolcska Mihály háromszakaszos kis verse:

Ha soha egyébkor
Eszembe se jutna:
Karácsony estéjén
Hazaszállnék mindig
A mi kis falunkba!

Igaz, Engem is elfogott már a karácsony édes melegsége. Eszembe jutnak gyermekkori szép karácsonyestjeim s lehetetlen meghatódottság nélkül maradni ez emlékek feleledésekor... S milyen jó, hogy még csak szavakat sem kell keresnem az érzések kifejezésére. Megmondta ezt már Szabolcska Mihály feledhetetlen költeményében. Egyszerű, kedves költeménye talán éppen azért olyan megható, mert egyszerű, mint általában minden művészi s szép, mert magával ragadja a lelket.

Eltértem tárgyamtól, belátom, hiszen most nem arról van szó, hogy én érzékenyüljek el. Nekem ezt a költeményt holnap tanítanom kell. De azért nem baj, hogy eltértem a tárgy-

tól, sőt, örvendek neki. Érzem, sikerülni fog holnapi tanításom!

Lirai költeményt csak akkor taníthatunk helyesen, jól, szépen, ha magunk is átérezzük, ha gyönyörködünk benne. Akkor tanításunk is lelkünkéből fakad, mint a költemény költője lelkéből.

Mikor tehát lirai költeményt tárgyalunk, hárman vagyunk az osztályban: a költő, a gyermek s a tanító. Három lelki átlomás és köztük nagy a távolság. Mi vagyunk a közvetítők s célunk az lesz, hogy a költő lelkét egész közelségbe juttassuk a gyermekéhez. Melyik ut vezet oda? Bizonyára a hangulat.

Ha tanításunkat hangulat tölti el, akkor könnyű a dolgunk. Tekintsünk csak ki az ablakon, így karácsony felé. Karácsonyfát, fenyőfácskákat visznek az utcán. Az emberek boldogabban sietnek, vidámabbak, fürgébbek, mint máskor. S a fenyőfácskáról már eszünkbe jutnak a karácsonyi édes örömek, érezzük az égő gyertya annyira kedves szagát, orrunkba száll a fenyőág megható illata.

Igazában nem sok furfang kell hozzá, hogy gyermekeink is felfigyeljenek és élvezzék az emlékeket, amelyek eltöltik most a tanterem levegőjét. Ilyenkor lophatjuk be legkönnyebben a lirai költeményt lelkükbe.

Ha azonban nem hatja még át a gyermekek lelkét a szükséges hangulat, akkor meg kell azt teremtenünk. Hogyan? Férközzünk a gyermekhez. A gyermekhez legközelebb a saját gyermeki érzése áll. Kutatgassunk ezek között, a költeménynek megfelelően. Talán így.

Kik voltak már távol otthonuktól, kiknek vannak messze szerettei? Engedjük, hadd mondják el ők, gondoltak-e övéikre? Mikor jut eszébe az embernek ilyesmi? Egy-egy ismerős arc, egy levél, a hazai csomag piros almája, édesanya sütitte tészta, az otthon illata az ilyen érzés megindítója.

De nekem is van hasonló emlékem. Elmondom. Hiszen a gyermek jobban érez velem, mint a neki mégis csak idege-nebb költővel, mert közelebb áll hozzám. S ki, melyik tanító nem találna emlékei között megfelelő hangulatot?! Ne szégyeljük elmondani. És mennél őszintébb, mennél igazabb, annál inkább közelebb hozza hozzánk a gyermeket.

Az bizonyos, hogy ilyenkor bizonyos fokig a színész munkájába keveredünk. Vigyázzunk azonban, hogy kontárok ne legyünk. A gyermek szeme éles. Minden erőlködés, tulzás veszedelmes és nevetető. Csak a természetes hang és természetes érzés fogja meg a gyermek lelkét is. Meg aztán még valami: ne akarjunk költőbbek lenni a költőnél. A magunk érzéseivel ne akarjuk tullicitálni a költői hangulatot. Ne fárasszuk ki a gyermek lelkét még mielőtt a költeményig, a költőig vezetnénk. Ne legyünk hosszadalmasok. Pár ügyesen alkalma-

most szó, megfelelő gesztus is elegendő ahhoz, hogy a költőhöz eljussunk. De a költőről is csak keveset, annyit, amennyi éppen szükséges. Nehogy az életrajzát adjuk elő terjedelmesen. Inkább arra térjünk rá, hogyan született meg ez a költeménye. Ezt nem nehéz eltalálni a lírai költeménynél. Azért lírai. Ha Szabolcska Mihályról csak annyit tudok, hogy Ókésckén született s Temesváron volt lelkész, már nem lesz nehéz kitalálni, mikor s hogyan írhatta ezt a költeményt. Egy decemberi, karácsonyelőtti délután, talán az utcán jártában-kelében, amint sétált a karácsonyfát vivő emberek között. Láthatta a siető, boldog embereket, akik üzletből-üzletbe siettek, kezükben kiadós csomaggal. És talán egy fenyőfa illata erősebben beleszállt az orrába... a lelkébe... Valahol érezte ő már ezt az illatot... Kicsi volt a falu, kicsi legényke lehetett ő maga is. Sok régi emlék tódult a lelkére s mire hazaért, nem volt nehéz papírra vetni gondolatait. Hallgassátok csak!

És olvassuk el, vagy talán jobb lesz: mondjuk el. Ez lesz tanításunk legszebb, leglélekkindítóbb hangulata. Csend és mélységes figyelem üli meg az osztályt. Ettől az előadástól függ, vajjon célt értünk-e? Most kell éreznie a gyermeknek azt, hogy mi magunk is átérezzük, szeretjük, élvezzük, amit mondunk. A tulzás persze itt is — mint mindenhol — veszedelmes. Éppugy összetörjük vele a költeményt, mintha szakaszokra bontva tárgyalnánk azonnal, vagy szómagyarázatokkal fűszerezniék az előadást. De azt se engedjük meg, hogy a tanuló az előadás alatt a könyvét nézze. Elő se vegyék. Hadd érje őket a költemény szépségének, zavartalan, egységes hatása.

A költemény szép, színes, átértzett előadásával szinte be is fejezhetniék tanításunkat. Vannak azonban a költeménynek rejtett szépségei is, amiket csak többszöri olvasásra fedeznek fel a gyermekek. Természetesen ilyenkor ne a leggyengébb olvasók gyakorolják az olvasást, hanem a legjobbak. Érzést fejezzen ki a tanulók felolvasása is. Állítsuk meg, ha kell, olvassuk el magunk is a kérdéses sorokat, mondassuk el a gyermekekkel könyv nélkül, hallgassuk meg az önként jelentkezőket. Így javítgassuk, csiszolgassuk elejétől végig. Az olvasás gyakorlását külön órára hagyjuk! Más dolgunk van itt most. Ragadjuk ki a költemény egyes részeit. Kinek melyik gondolat tetszett legjobban? Miért? Hogy mondanánk mi? Hogyan mondja a költő?

Ha soha egyébkor
Rá sem emlékezném:
Karácsony estéjén
A mi kis házunkat
Mindig fölkeresném!

Hát máskor nem szoktuk fölkeresni? De igen, nyáron, a

nagyvakációban is. Akkor addig maradunk otthon, ameddig akarunk. De most, ilyenkor, karácsonykor, ha csak egy éjszákára is, mégis szentebb ez a találkozás! Ez a szeretet, a családi szeretet, együvé tartozás ünnepe. Együtt van ilyenkor a család: apa, anya és a gyermekek.

Ha máskor eszembe
Sohsem is jutnának:
Karácsony estéjén
Örökké áldanám,
Az édesapámat,
Az édesanyámat!

Miért mondja, hogy „Örökké áldanám az édesapámat, az édesanyámat!” Máskor nem szereti őket? Igen, de ilyenkor mégis melegebben érződik a családi szeretet, béke, édes együvé tartozás érzése.

Ránkcsöngettek. Várok még egy darabig, amíg megüli a lelkeket a költemény hangulata, aztán szó nélkül kilépek az osztályból.

Érzem, tudom, ma megnyitlak előttem a gyermek-lelkek, ma egyek voltunk a szeretetben...

Természeti- és gazdasági ismeretek

V.—VI. OSZTÁLY.

Hogyan készül a vászon?

A tanítás anyaga: A rostokat adó növények, fonál- és vászonkészítés.

Nevelési cél: A háziipar iránti érdeklődés felkeltése.

I. Előkészítés. Szedjük szét ezt a darab vásznat. Mit látunk? (Hosszanti és keresztfonalokból van összeszöve). Csavarjunk szét egy fonalkát! Mit tapasztalunk? (Finom szálakra, rostokra bomlik szét). Csavarjuk szét ezt a zsineget! (Ez is szétmegy). Miben különböznek szálai a vászonétól? (Ennek durvábbak rostjai, vastagabbak). A vásznat tehát miből szövik? (A vásznat fonalokból szövik). Miből fonják a fonalat? (Rostokból). Honnan szerzik a rostokat? (Vannak olyan növények, amelyeknek anyagát erre használják).

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma arról, milyen növények adják a rostot, s hogyan készítik a vásznat?

II. Tárgyalás. A gyermekek tapasztalatainak alapján vagy szemléltetés révén rávezetjük a tanulókat a következőkre. A zsineg (spárga) durva fonala kender rostjaiból készül. A kender idegen világrészeken (Indiában) vadon is terem. Az emberek már nagyon régen észrevették, hogy ha az érett és jól megszáradt kendert összetördelik, belőle pozdorja hull ki s vastag, erős szálak maradnak vissza. E szálakból ujjaink kö-